

УДК 069:7.161.1+045.312

Яковець І. О.

Черкаський державний технологічний
університет

МУЗЕЙ ЯК АМБІВАЛЕНТНИЙ МИСТЕЦЬКИЙ ПАТЕРН

Яковець І. О. Музей як амбівалентний мистецький патерн. Досліджено художній музей, котрий у нашій роботі позиціоновано як форму, що має двоїсту сутність: по-перше, традиційно зберігає, накопичує та репрезентує твори культури і мистецтва і, по-друге, як будівля музею, є твором мистецтва, архітектури — самоцінним об'єктом показу.

Стверджуючи, що сьогодні музей сприймають як творця майбутнього, як центральну інформації та активної комунікації, автор наголошує саме на тому, що внаслідок цих змін виникає потреба у нових формах організації музейної діяльності і всього музейного та навколomuзейного простору.

Архітектура виконує функцію інструмента як загальнокультурної комунікації, так і внутрішньої комунікації музею. Художній музей сприймають як цілісний візуальний комплекс: художній образ його будівлі відіграє важливу роль у процесі взаємодії відвідувача і музейного та навколomuзейного простору. Образ будівлі музею саме і створює цей неповторний простір, відмежовує його від простору повсякденності та сприяє проникненню відвідувача в особливий світ музею.

Ключові слова: музей, художня форма, архітектура, будівля, комунікація, культура, музейний простір, образ, проектування, функція.

Яковець І. А. Музей как амбивалентный художественный паттерн. Исследован художественный музей, который в нашей работе позиционирован как форма, имеющая двойственную сущность: во-первых, традиционно сохраняет, накапливает и репрезентует произведения культуры и искусства, и во-вторых, как здание музея, является произведением искусства, архитектуры — самоценным объектом показа.

Утверждая, что сегодня музей воспринимают как творца будущего, как центр актуальной информации и активной коммуникации, автор делает акцент именно на том, что в результате этих изменений возникает потребность в новых формах организации музейной деятельности и всего музейного и околomuзейного пространства.

Архитектура выполняет функцию инструмента как общекультурной коммуникации, так и внутренней коммуникации музея. Художественный музей воспри-

нимают как целостный визуальный комплекс: художественный образ его здания играет важную роль в процессе взаимодействия посетителя и музейного и околomuзейного пространства. Образ здания музея как раз и создает это неповторимое пространство, отделяет его от пространства повседневности и способствует проникновению посетителя в особый мир музея.

Ключевые слова: музей, художественная форма, архитектура, здание, коммуникация, культура, музейное пространство, образ, проектирование, функция.

Yakovets I. Museum as ambivalent artistic pattern.

Background. History of the development of the museum architecture shows that the appearance of museum buildings has been changing depending on the concepts and approaches to the museum institution understanding (now – museum form). The question as to whether a museum building should be the place of works of art, collections and other museum objects preservation or be an architectural monument, work of art, self-sufficient object display (even if its content is secondary) is the main, around which long discussion has been developing.

In our study, claiming, that nowadays the museum is seen as the creator of the future, as the center of actual information and active communication, we emphasize that as the result of these changes, appears the need for new forms of museum activities, the entire museum and around museum space, and of particular importance thus acquires the image, the architecture of the museum building – the museum building should be a work of art.

Objectives. Explore the museum as a form of modern art, as ambivalent artistic pattern.

Methods. Systematic approach, historical material ordering, comparative analysis, functional analogues, synthesis.

Results. It is noted that, firstly, the change of ideas about the museum's mission in the XXI century affects the level of exterior, as the appearance of the building able to embody a new image of the museum, more open and attractive to the public, capable for communication, and secondly, new understanding of the museum functions calls the necessity of changes at the level of the internal structure of the museum buildings, that is expressed in the appearance of new types of buildings and their artistic decision. Thus the role and mission of the museum itself in contemporary culture defines, in a certain way, the value of the artistic image of the museum building and architectural functions in the museum system.

An important fact is the gradual establishment of understanding that the design of any museum building, the creation of its special artistic image can not be considered only the task of architecture, as this process must be realized as an integral part of the museum's activity and be in close collaboration with the museum experts. This statement corresponds to current trend of strengthening of interdisciplinary researches in cultural studies, art history, museology.

As the museum building is recognized by museum experts as a full structural element of the museum system (with exposure, funds, services, personnel and verbal communication, etc.), it should through its specific instruments promote the implementation of major socio-cultural features of the museum. The image of the museum building can be interpreted as a tool of com-

munication with visitors and some architectural elements or features of the interior in the structure of the museum exhibition could become a significant aspect and even serve as an exhibit raising the level of efficiency of exposure perception.

Thus, given that, even before getting into a museum the architectural and design solution of its exterior and around museum space set parameters of its perception, algorithms of behavior in museum and around museum space, immersing a visitor in the world of culture, we can say that the architecture performs both a function of a tool of general cultural communication and internal museum communication.

According to domestic and foreign scientists communicative culture in the context of studies in recent years is one of the major forces shaping contemporary art, including presented by museums. Following the demands and needs of the public, the museum provides information (including cultural, artistic, educational) through entertainment, making visits to the museum a form of entertainment – to wit offers new forms of implementation of educational and upbringing function of the museum.

However, a breach in a certain balance of the museum traditional functions sometimes leads to some contradictions in the museum life (eg, the emergence of museums without permanent collections and foundations), and architecture is a clear proof of that. Illustrative example of the museum functions displacement is the famous building of the Guggenheim Museum in Bilbao architect Frank Gehry (deconstructivist for architectural principle that contains under its non-standard stunning shell no particular museum collection, built just to house temporary exhibitions) and the National Art Museum of the XXI century (Maxxi Museum) in Rome, designed by Zaha Hadid, the Jewish museum in Berlin.

Note, that for communication with visitors in the Museum of Art is very important not only functional side of architecture as its aesthetic characteristics, since the museum is seen as a visual complete set: character of its building plays an important role in the interaction between the visitor and the museum and around museum space. The image of the museum building just creates this unique space, separates it from the spaces of everyday life and immerses the visitor in a special museum world. A striking example of the new image of the modern museum is the City of Arts and Sciences – an architectural complex of five buildings in Valencia architect Santiago Calatrav, which is one of the outstanding examples of modern architecture.

Conclusions. Proved that the art museum is a form that has a dual nature: firstly, traditionally stores, collects and represents works of art and culture, and secondly, as a museum building that is a work of art and architecture. It is shown that the connection between form and function of modern museum architecture is more visible than it was in the previous century. The only type of museum building, which displays the status of the museum as a cultural institution rooted in the past. Instead, there are spatial and compositional solutions that ensure the best implementation of the function that was laid in the foundation of the project.

Keywords: museum, art form, architecture, building, communication, culture, museum space, image, design, function.

Постановка проблеми. Актуальність. У контексті соціальних, економічних і загальнокультурних змін [4] трансформуються умови і способи існування музею, зростає його роль, що визначається такими факторами, як поворотний період у розвитку цивілізації, актуалізація глобальних проблем, формування нової парадигми культурного розвитку, заснованої на принципах системності, нелінійності розвитку і саморозвитку, подальший стрімкий розвиток інформаційних технологій, демократизація суспільства, залучення до культурних процесів широких верств населення, посилення зв'язку і взаємного впливу культури, політики, економіки.

Досліджуючи музей, і зокрема художній, зупинимося детальніше на тому положенні, що музей у нашій роботі позиціоновано не тільки як заклад, котрий традиційно лише зберігає, накопичує та репрезентує твори мистецтва, а і як будівлю музею, котра є твором мистецтва, архітектури.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження, проведеного згідно плану науково-дослідної роботи кафедри дизайну Черкаського державного технологічного університету (ЧДТУ); Черкаського обласного художнього музею 2009–2014 рр., є складовою частиною фундаментальної держбюджетної теми «Концептуальні, організаційні та технологічні аспекти формування художньо-проектної культури України другої половини ХХ століття — початку ХХІ століття» (№ 0115U006548), ЧДТУ, 2015–2018 рр.

Робота виконана в рамках реалізації Постанови Кабінету Міністрів України № 37 від 20.01.1997 «Про першочергові заходи щодо розвитку національної системи дизайну та ергономіки і впровадження їх досягнень у промисловому комплексі, об'єктах житлової, виробничої і соціально-культурної сфер».

Мета статті — дослідити сучасний музей як художню форму, як амбівалентний мистецький патерн.

Аналіз останніх досліджень та виклад основних матеріалів дослідження. Історія розвитку музейної архітектури показує, що вигляд музейних будівель змінювався залежно від концепцій і підходів до розуміння музейної інституції (нині — музейної форми). Зауважимо: якщо щодо періоду з кінця ХІХ століття, коли почалося будівництво споруд, спроектованих спеціально для потреб конкретного музею, і до другої половини ХХ ст. можна говорити про створення певної типології музейної архітектури за стилями, критеріями, течіями у контексті загальної теорії архітектурних стилів, то щодо періоду починаючи з другої половини ХХ ст. і до сьогодні складно говорити про якийсь конкретний виражений архітектурний стиль, оскільки в мистецтві (архітектурі) постмодернізму все більше виникає нових течій і напрямків, пов'язаних із появою науково-технічних досягнень або нових філософських, культурологічних, світоглядних концепцій [2].

Дослідження будівель сучасних музеїв доводить, що різноманітні форми й образи, які знаходять втілення в їх архітектурі, — активно обговорюють не тільки засоби масової інформації, а й наукова спільнота. Існують неоднозначні трактування та відгуки, що викликають суперечки, а музейний бум, котрий, як відомо, триває у світі вже кілька десятиліть, супроводжується будівництвом великої кількості нових будівель для музеїв та розширенням і реконструкцією старих.

Власне, питання стосовно того, чи має бути *музейна будівля* місцем для зберігання мистецьких творів, колекцій, інших музейних предметів — чи *архітектурною пам'яткою, твором мистецтва, самоцінним об'єктом показу* (навіть якщо вміст його є другорядним), є основним, навколо якого розвивається багаторічна дискусія. У нашому дослідженні, стверджуючи, що сьогодні музей сприймають уже не тільки як зберігача минулого, зокрема пам'яток культури і мистецтва, а і як творця майбутнього, як центр актуальної інформації та активної комунікації, ми наголошуємо саме на тому, що внаслідок цих змін виникає потреба у нових формах організації музейної діяльності та всього *музейного й навколомузейного простору* і особливе значення при цьому набуває *образ, архітектура музейної будівлі — музейна будівля має бути твором мистецтва*.

Стає очевидним, що архітектурну форму перестали сприймати лише як утилітарну оболонку для музейного зібрання, її роль значно більша, але можливості архітектури в музейній діяльності вивчені і реалізовані не в повній мірі [13]. Зазначимо, що, по-перше, зміна уявлень про місію музеїв початку ХХІ ст. впливає на рівень екстер'єру, оскільки зовнішній вигляд будівлі, здатний утілити новий образ музею, більш відкритий і привабливий для публіки, здатний до комунікації, а по-друге, нове розуміння функцій музею робить необхідними зміни на рівні внутрішньої структури музейних будівель, що виражається в появі нових типів приміщень та в їх художньому вирішенні. Тобто роль і місія самого музею в сучасній культурі певним чином визначають важливість художнього образу музейної споруди та функції архітектури в системі музею.

Значущим фактом є поступове утвердження розуміння того, що проектування музейних будівель, створення їх особливого художнього образу не можна вважати тільки завданням архітектури, оскільки цей процес має бути усвідомлений як невід'ємна складова музейної діяльності і відбуватися у тісній взаємодії з музейними фахівцями. Це твердження відповідає актуальній тенденції посилення *міждисциплінарності наукових досліджень* у культурології, мистецтвознавстві, музеєзнавстві [18].

Важливим є той факт, що значну групу досліджень становить низка робіт, які висвітлюють різні сторони функціонування художніх музеїв, музеїв

сучасного мистецтва, на котрих і зосереджено нашу увагу. У більшості робіт специфіка представлення сучасного мистецтва (як, власне, і саме сучасне мистецтво) співвідноситься з постмодернізмом як культурною моделлю [15]. Багато досліджень першого десятиліття ХХІ ст. присвячено визначенню місця музею в соціокультурному просторі, його суспільному призначенню, окремим сторонам його діяльності. Бажанням «вписати» музей у простір сучасної економічної культури продиктована поява концепцій музею в системі трансмодерну [1].

Особливе місце серед робіт, присвячених дослідженню музею та музейності, належить російському культурологу О. Сапанжі. Так, подальшого розвитку набула її концепція «пост-музею», проте варто зазначити, що фокус у вивченні теоретичних моделей музею в ситуації постмодерну зміщується на вивчення можливостей впливу музею на життя соціуму і культури в цілому, при цьому важлива роль належить самій споруді музею як фактору первинного *культурного діалогу, комунікації* [10]. Зауважимо також, що темі музеїв сучасного мистецтва, які у переважній більшості являють собою твори сучасного мистецтва й архітектури, присвячена значна кількість дисертаційних робіт [7–9].

Оскільки будівля музею визнається музеєзнавцями повноправним структурним елементом музейної системи (разом з експозицією, фондами, послугами, персоналом та усною комунікацією тощо) [11; 14], то вона повинна за допомогою своїх специфічних інструментів сприяти виконанню основних соціокультурних функцій музею. Тому окрім того, що архітектура створює фізичну оболонку для зберігання і презентації колекцій і, отже, бере участь у реалізації музейної функції документування, архітектурна споруда може відігравати істотну роль у реалізації освітньо-виховної функції музею, в основі якої і лежить *теорія музейної комунікації*. При такому розгляді образ самої будівлі музею може трактуватися як інструмент спілкування з відвідувачами, а деякі архітектурні елементи або особливості інтер'єру в структурі музейної експозиції можуть стати значущим аспектом і навіть виконувати роль експоната, сприяючи підвищенню рівня ефективності сприйняття експозиції [12].

Таким чином, ще до того, як людина потрапить усередину музею, архітектурно-дизайнерське вирішення його екстер'єру та навколомузейний простір задають параметри сприйняття, алгоритми поведінки в музейному та навколомузейному просторі, закривають відвідувача у світ культури. Ураховуючи це, можемо стверджувати, що архітектура виконує функцію інструменту як загальнокультурної комунікації, так і внутрішньої комунікації музею [15].

За твердженням вітчизняних та зарубіжних науковців, *комунікативна культура* в контексті досліджень останніх років є однією з провідних сил, що формують сучасне мистецтво, у тому числі і презентоване музеями. Так, виникнення наприкінці

1960-х рр. теорії музейної комунікації та її подальший інтенсивний розвиток спричинили в музейному світі справжню революцію. Комунікаційний підхід, за визначенням, є антропоцентристським, оскільки в центрі уваги він ставить людину, тому акценти у діяльності сучасних музеїв змістилися з традиційної внутрішньої роботи у бік активної взаємодії з відвідувачем. Ідучи назустріч запитам і потребам публіки, музей надає можливість отримання інформації (зокрема культурної, мистецької, освітньої) через розваги, перетворюючи відвідування музею на одну з форм дозвілля, — тобто пропонує нові форми реалізації освітньо-виховної функції музею. Отже, комунікація перетворилася на одне з головних призначень роботи музеїв, що є позитивним досягненням.

Однак певне порушення рівноваги між традиційними функціями музею (наприклад, між функцією документування, що виражається в галузі архітектурно-дизайнерського проектування у вдосконаленні планування будівель, поліпшенні умов розміщення та зберігання творів мистецтва та колекцій, технічного оснащення не тільки приміщень для постійних експозицій і тимчасових виставок, а й фондосховищ при оптимальному взаємозв'язку всіх цих підрозділів, яка поступово відходить на другий план, поступаючись місцем освітньо-виховній функції, що знаходяться у постійному розвитку і видозмінюються залежно від конкретної культурної, економічної або політичної ситуації і трактуються сьогодні максимально широко) призводить часом до деяких протиріч у музейному житті (наприклад, до появи музеїв без постійних колекцій і фондів), і архітектура є наочним тому підтвердженням. Показовим прикладом зміщення функцій музею є знаменита будівля *музею Гуггенхайма в Більбао* архітектора *Френка Гері* (1997), деконструктивістська за архітектурним принципом, яка не містить під своєю нестандартною приголомшливою оболонкою ніякого певного музейного зібрання (рис. 1). Вона була побудована тільки для розміщення тимчасових виставок.

Ще одним прикладом можна вважати відкриття восени 2009 р. *Національного музею мистецтв XXI ст. (Maxxi Museum) в Римі*, Італія, спроектованого *Захою Хадід*, коли за кілька місяців до офіційного відкриття (у травні 2010 р.) за відсутності колекцій будівля була доступна для огляду, тобто оболонка для експонатів сама стала експонатом. Так само було і з *Єврейським музеєм у Берліні*: протягом трьох років до формування постійної експозиції музей функціонував тільки як архітектурний об'єкт, і кількість відвідувачів за цей час перевищила двісті тисяч [6].

Як показує практика, нині дослідженням проблем проектування музейного простору займаються фахівці багатьох провідних архітектурно-дизайнерських шкіл світу. У зв'язку з появою якісно нових підходів отримання і передачі інформації, способів

трансляції візуальної інформації, виникнення нових видів мистецтва, виникає питання: яким чином музей, а особливо художній, трансформується і пристосовується до нового часу — часу інформаційних технологій, часу, в котрому змінюються парадигми, розробляються інвайроментальні підходи як у культурі взагалі, мистецтві та архітектурі, так і в інших сферах життя.

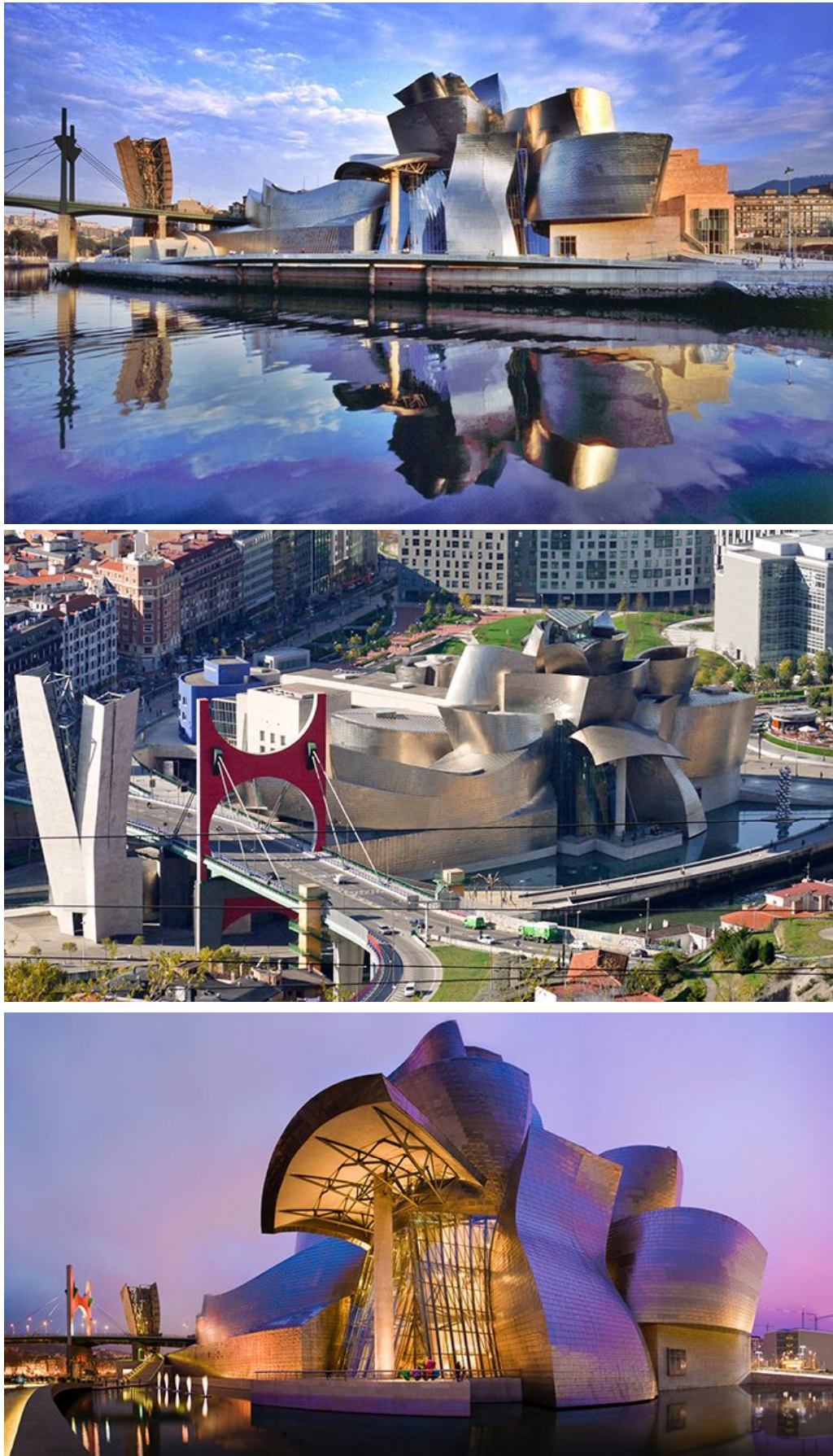
На думку О. Бакушкіної, архітектори, проєктуючи сучасні музейні будівлі, створюють концептуальні моделі архітектурного простору за допомогою реалізації певних архітектурних сценаріїв візуальних практик, які можуть посилювати чуттєве переживання музейного простору при перебуванні в ньому, тим самим сприяючи формуванню в людини цілісної сенсорної картини — індивідуального досвіду відвідування [3]. Аналізуючи праці вчених, які займаються дослідженнями у галузі психології, фізіології руху, сприйняття архітектурних форм і виникнення візуальних образів, дослідниця виділяє три чуттєво-емоційні типи взаємозв'язку людини з навколишнім світом і, зокрема, сприйняття архітектурного простору (дотиковий тип; тип, пов'язаний із чутливістю до підпорогових сигналів; структурний тип), відповідно до яких можна розподілити сценарії візуальних практик, що їх використовують архітектори під час проектування сучасних музейних будівель, у наступні групи: 1) сценарій, пов'язаний із формуванням тактильних відчуттів (детальна робота з матеріалами, фактурами); 2) сценарій, пов'язаний із чутливістю до світла (світло стає змістом архітектурного об'єкта, наповнюючи архітектурний простір особливим змістом і переживаннями); 3) сценарій, пов'язаний із побудовою простору індивідуального сенсорного поля (створення можливості вибудувати власну просторову структуру свого сенсорного поля).

На основі аналізу архітектури музейних будівель (музей Шаулагер, Базель, Швейцарія; музей Кімбелл, Форт-Уорт, Техас, США; музей Злиття, Ліон, Франція) науковець доводить, що просторова структура музейних споруд змінюється разом зі зміною моделі взаємозв'язку «людина — світ».

Зауважимо, що особливо емоційгенні *сучасні візуальні практики*. Ще на початку ХХ ст. було встановлено, що емоційне явище завжди є двокомпонентним [5]. Емоція, як відомо, являє собою й ставлення суб'єкта до об'єкта (перший компонент), і, що важливо, це ставлення людини до зовнішнього світу невіддільне від відображення її переживання, стану (другий компонент). Ось на цьому другому компоненті і роблять акцент сучасні архітектори та дизайнери, формуючи художній образ музеїв і програмуючи сприйняття музейних споруд.

Питанням типології та трансформації музейних споруд у сучасних умовах присвячені також праці зарубіжних дослідників [16; 17] та ін.

Необхідно зазначити той факт, що архітектуру сучасних музеїв іноді критикують за те, що з

Рис. 1. Філія Нью-Йоркського Музею сучасного мистецтва Соломона Гуггенхайма, м. Більбао, Іспанія. Архітектор: Френк Гері¹

¹ 15 главных мировых шедевров архитектуры деконструктивизма, о которых должен знать каждый.
URL : <http://www.novate.ru/blogs/210215/30086/> (дата звернення 18.06.14).

*Рис. 2. Комплекс. Музей мистецтв і науки, м. Валенсія, Іспанія.
Архітектор: Сантьяго Калатрава.
Автор фото: І. О. Яковець*

інструменту комунікації вона непомітно перетворилася на один із комерційних інструментів музейного маркетингу, а також обговорюють питання: як довго триватиме інтерес публіки до архітектури видовищних музеїв-атракціонів і як майбутні покоління оцінять будівлі, подібні до музею Гуггенхайма в Більбао.

Повертаючись до образу самої будівлі музею, зазначимо, що для здійснення комунікації з відвідувачами в художньому музеї надзвичайно важлива не стільки функціональна сторона архітектури, скільки її естетичні характеристики, адже музей сприймають як цілісний візуальний комплекс: художній образ його будівлі відіграє важливу роль у процесі взаємодії відвідувача і музейного та навколomuзейного простору. Образ будівлі музею як раз і створює цей неповторний простір, відмежовує його від простору повсякденності і сприяє проникненню відвідувача в особливий світ музею. Яскравим прикладом нового образу сучасного музею є **Місто мистецтв і наук** (валенс. Ciutat de les Arts i les Ciències, ісп. Ciudad de las Artes y las Ciencias) — архітектурний комплекс із п'яти споруд у **Валенсії** (Іспанія), будівництво якого почалося 1996 року. Дизайн належить валенсіанському архітектору **Сантьяго Калатраві**. Комплекс є одним із видатних зразків сучасної архітектури (рис. 2).

Місто мистецтв і науки у Валенсії — це унікальний комплекс, присвячений науковим і культурним досягненням, складається із шести основних еле-

ментів: півсфера «Hemisferic» (зали документально-го кіно та цифрової проекції), оранжерея «Umbracle» (ландшафтна альтанка і підземна стоянка), Музей науки Принца Феліпе «Museo de las Ciencias Principe Felipe» (інноваційний інтерактивний науковий центр), акваріум у Валенсії «Oceanografico» (найбільший у Європі акваріум, де живуть більш ніж 500 видів морських істот), «Palau de les Arts Reina Sofia» (присвячена оперним програмам), і завершує комплекс «Àgoda» (де організуються тенісні матчі й різні концерти, fashion-покази тощо). У саду Астрономії (Jardín de Astronomía) організуються виставки сучасної скульптури та живопису.

Висновок. Показано, що зв'язок між формою і функцією сучасної музейної архітектури виявляється більш наочним, ніж це було у попередні століття. Єдиний тип музейної будівлі, що відображає статус музею як культурної інституції, відходить у минуле. Натомість з'являються просторові та композиційні рішення, що забезпечують найкращу реалізацію тієї функції, яка була закладена в основу проекту.

Доведено, що музей, зокрема художній, — це культурна форма, яка має двоїсту сутність, тобто не тільки є закладом, що традиційно лише зберігає, накопичує та репрезентує твори культури і мистецтва, а й будівля музею є твором мистецтва, архітектури — самоцінним об'єктом показу.

Напрямок подальших досліджень — виявлення визначальних ознак процесів самоорганізації сучасної музейної форми.

Література:

1. Ахмас К. Музей в эпоху трансмодерна [Текст] / К. Ахмас // Музеология-музееведение в XXI веке. Проблемы изучения и преподавания : материалы Международной научной конференции (14–16 мая 2008 года). — СПб., 2009. — С. 129–136.
2. Бакушкина Е. С. Архитектура зарубежных музейных зданий второй половины XX века. Опыт типологического исследования [Электронный ресурс] / Е. С. Бабушкина, Е. К. Блинова // Архитектон : известия вузов. — 2014. — № 48. — Режим доступа : http://archvuz.ru/2014_4/6 (дата звернення 25.01.2015).
3. Бакушкина Е. С. Архитектура современных музейных зданий. Формирование смысловых моделей [Текст] / Е. С. Бакушкина // Вестник КемГУКИ : СПб. — 2016. — № 34. — С. 102–108.
4. Білик А. А. Індустріальна цивілізація : шляхи перетину авангарду, масової культури та дизайну [Текст] / А. А. Білик // Художній авангард : пошук нової мистецької парадигми : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (8–10 квітня 2015 р.). — Херсон : ХНТУ, 2015. — С. 18–19.
5. Вундт В. М. Введение в психологию [Текст] / В. М. Вундт ; пер. Н. Самсонова. — М. : КомКнига, 2007. — 168 с.
6. Зауров И. Между линиями [Текст] / И. Зауров // Пинакотек. — 2000. — № 12. — С. 18.
7. Карлова А. И. Музеи современного искусства в культуре XX века [Текст] : автореф. дисс. ... канд. культурологии : 24.00.03 / Карлова Анастасия Ивановна. — СПб., 2009. — 28 с.
8. Костриц Ф. А. Репрезентация современного искусства в музее. Теоретические и практические аспекты : автореф. дисс. ... канд. искусствоведения : 17.00.04 / Костриц Филипп Андреевич. — СПб., 2008. — 24 с.
9. Салтанова М. В. Игра в пространстве музея современного искусства [Текст] : автореф. дисс. .... канд. культурологии : 24.00.03 / Салтанова Мария Валерьевна. — СПб., 2010. — 36 с.
10. Сапанжа О. С. Культурологическая теория музейности [Текст] : дисс. ... д-ра культурологи : 24.00.01 / Сапанжа Ольга Сергеевна. — СПб., 2011. — 378 с.
11. Сапанжа О. С. Основы музейной коммуникации [Текст] : учеб. пособие / О. С. Сапанжа. — СПб., 2007. — С. 31.
12. Свещимский Е. Модернизация музейных экспозиций [Текст] : методич. рекомендации / Е. Свещимский ; сост. и пер. М. Б. Гнедовский. — М., 1989. — С. 11–12.
13. Чугунова А. В. Социокультурный образ современного музея : модели архитектурного воплощения [Текст] : автореф. дисс. ... канд. культурологии : 24.00.03 / Чугунова Анастасия Владимировна. — СПб., 2012. — 20 с.
14. Яковець І. О. Комунікаційний простір сучасного музею як одна з основних категорій теорії музейної комунікації [Текст] / І. О. Яковець // Вісник ХДАДМ / за ред. В. Я. Даниленка. — Х. : ХДАДМ, 2014. — № 4–5. — С. 129–133.
15. Яковець І. О. Художній музей XXI століття [Текст] : монографія / І. О. Яковець. — Черкаси : Брама-Україна, 2016. — 464 с. : іл. — Бібліогр. : С. 283–317.
16. Naredi-Rainer P. Museum building — a design manual [Текст] / Paul von Naredi-Rainer. — Bazel : Birkhauser, 2004. — 248 p.
17. Newhouse V. Towards a new museum [Текст] / V. Newhouse. — New York : The Monacelli Press, 1998. — 349 p.
18. Yakovets I. O. Interdisciplinary research of museum forms end of XX–XXI century [Текст] / I. O. Yakovets // European Journal of Arts. — Vienna, Austria : "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, 2015. — № 2. — p. 64–67.

References:

1. Akhmas, K. (2009). Muzei v epokhu transmoderna [Museum in the era of transmodern]. Proceedings of Museology and Museology in the XXI century. The problems of learning and teaching : *The International Scientific Conference* (2008, May 14–16). (pp. 129–136). St. Petersburg. [In Russian].
2. Bakushkina, E. S. & Blinova, E. K. (2014). Arkhitektura zarubezhnykh muzeynykh zdaniy vtoroy poloviny XX veka. Opyt tipologicheskogo issledovaniya [Architecture of foreign museum buildings of the second half of the XX century. Experience of typological research]. *Arkhitekton : izvestiya vuzov*, 48. Retrieved from http://archvuz.ru/2014_4/6. [In Russian].
3. Bakushkina, E. S. (2016). Arkhitektura sovremennykh muzeynykh zdaniy. Formirovaniye smyslovykh modeley [Architecture of modern museum buildings. Formation of semantic models]. *Vestnik KemGUKI — Bulletin of Kemerovo State University of Culture and Arts* : SPb, 34, 102–108. [In Russian].
4. Bilyk, A. A. (2015). Industrial'na cyvilizacija : shljahy peretynu avangardu, masovoi' kul'tury ta dyzajnu [Industrial civilization: the ways of crossing the avant-garde, mass culture and design]. Artistic avant-garde: search for a new artistic paradigm : proceedings of the *First International Scientific and Practical Conference* (2015, April 8–10). (pp. 18–19). Herson : HNTU. [In Ukrainian]
5. Vundt, V. M. (2007). *Vvedenie v psikhologiyu* [Introduction to Psychology]. N. Samsonov, Trans. Moscow : KomKniga. [In Russian].
6. Zaurov, I. (2000). Mezhduliniyami [Between the lines]. *Pina-koteka*, 12, 18. [In Russian].
7. Karlova, A. I. (2009). Muzei sovremennogo iskusstva v kul'ture XX veka [Museums of Contemporary Art in the Culture of the 20th Century]. *Extended abstract of candidates's thesis*. St. Petersburg. [In Russian].
8. Kostrits, F. A. (2008). Rerezentatsiya sovremennogo iskusstva v muzee. Teoreticheskie i prakticheskie aspekty [Representation of modern art in the museum. Theoretical and practical aspects]. *Extended abstract of candidates's thesis*. St. Petersburg. [In Russian].
9. Saltanova, M. V. (2010). Igra v prostranstve muzeya sovremennogo iskusstva [Game in the space of the museum of contemporary art]. *Extended abstract of candidates's thesis*. St. Petersburg. [In Russian].
10. Sapanzha, O. S. (2011). Kul'turologicheskaya teoriya muzeynosti [Cultural theory of museality]. *Doctor's thesis*. St. Petersburg. [In Russian].
11. Sapanzha, O. S. (2007). *Osnovy muzeynoy kommunikatsii* [Fundamentals of museum communication]. St. Petersburg. [In Russian].
12. Svetsimskiy, E. (1989). *Modernizatsiya muzeynykh ekspozitsiy* [Modernization of museum exhibitions]. M. B. Gnedovskiy, Compl. (pp. 11–12). Moscow. [In Russian].
13. Chugunova, A. V. (2012). Sotsiokul'turnyy obraz sovremennogo muzeya: modeli arkhitekturnogo voploshcheniya [Sociocultural image of the modern museum : models of the architectural embodiment]. *Extended abstract of candidates's thesis*. St. Petersburg. [In Russian].
14. Yakovets, I. O. (2014). Komunikatsiyniy prostir suchasnoho muzeyu yak odna z osnovnykh kategoriy teorii muzeynoi komunikatsii [The communication space of the modern museum as one of the main categories of the theory of museum communication]. *Visnik KhDADM — Bulletin of KSADA*. V. Ya. Danylenko, Ed. (4–5, pp. 129–133). Kharkiv : KhDADM. [In Ukrainian].
15. Yakovets, I. O. (2016). *Khudozhniy muzey XXI stolittya* [The art museum of the XXI century]. Cherkasy : Brama-Ukrayina. [In Ukrainian].
16. Naredi-Rainer, P. (2004). *Museum building — a design manual*. Bazel : Birkhauser. [In English].
17. Newhouse, V. (1998). *Towards a new museum*. New York : The Monacelli Press. [In English].
18. Yakovets, I. O. (2015). Interdisciplinary research of museum forms end of XX–XXI century. *European Journal of Arts*, (2, pp. 64–67). "East West" Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH, Vienna, Austria. [In English].